

DESCOPERIRI MONETARE RECENTE LA HISTRIA (SECTORUL ACROPOLĂ CENTRU-SUD)

Aurel VÎLCU^a, Alexandra ȚÂRLEA^b

^a Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; e-mail: aurelvilcu@yahoo.com

^b Universitatea din București, Facultatea de Istorie; e-mail: alex_tarlea@yahoo.com

Keywords: Histria, Acropolis Centre-South, archaeological research, Greek, Roman and Byzantine Coins

Abstract: Within a four-year research project (2013–2016) funded by the University of Bucharest, a new sector of the archaeological site of Histria (Istria, Constanța County) was opened, conventionally named Acropolis Centre-South (ACS). During the archaeological research from 2013–2014, 18 trenches (C001–C018) were opened. The numismatic material discovered in 2013 and 2014 inside the Acropolis Centre South sector consists of Greek, Roman and Byzantine coins. Chronologically, the 21 coins discovered inside the Acropolis Centre-South sector and another one found outside are distributed as follows: five Greek coins from 5th–3rd century BC, a pseudo-autonomous Istrian coin issued most likely in the second half of the 2nd century AD, nine Late Roman Bronze coins from the 3rd–5th century AD and seven Byzantine coins from the 6th–7th century AD. We note a rare bronze coin having Apollo seated on the omphalos on obverse and Dionysus accompanied by the inscription ICTPIA-NQN on revers (no. 13), issued by Istrian mint during Roman period. The chronology of this Istrian bronze coin is still under discussion but some elements suggests a date in the second half of the 2nd century AD, during Commodus' reign. Two Roman bronze coins, one of CONCORDIA MI-LITVM type struck in Cyzicus mint, c. 295–299 AD, in the name of Diocletian (no. 1) and the second of CONSTANTINIANA DAFNE type issued in the years 328/329 in Constantinople mint by Constantin the Great (no. 2) are rare through monetary discoveries from Histria. Habitation in the Acropolis Centre-South sector in the 7th century AD is revealed by a half-follis minted by Phocas, in the years 603–610 AD. The authors discuss about the last phase of the Byzantine city in the light of the coins discovered at Histria. In 2014, during the excavations from Acropolis Centre-South sector five Greek coins were found: one Macedonian bronze coin struck by Philip II (no. 8) and four Istrian autonomous bronze coins (nos. 9–12).

Mots-clés : Histria, Acropole Centre-Sud, recherches archéologiques, monnaies grecques, romaines et byzantines

Résumé : Dans le cadre d'un projet de recherche de 4 ans (2013–2016), financé par l'Université de Bucarest, on a ouvert un nouveau secteur de fouilles dans le site archéologique de Histria (commune d'Istria, département de Constanța), nommé Acropole Centre-Sud (ACS). Au cours des fouilles archéologiques des années 2013–2014 ont été ouvertes 18 surfaces (C001–C018). Le matériel numismatique découvert à cette occasion est composé de 21 monnaies grecques, romaines et byzantines, auxquelles s'ajoute une pièce trouvée par hasard en dehors du secteur. La répartition chronologique des pièces est comme il suit : cinq monnaies grecques des Ve–IIIe siècles av. J.-C., une monnaie pseudo-autonome istrienne rare frappée probablement dans la seconde moitié du IIe siècle, neuf monnaies romaines de bronze des IIIe–Ve siècles et sept byzantines des VIe–VIIe siècles. On remarque une monnaie pseudo-autonome istrienne en cuivre, de type Apollon assis sur l'omphalos sur l'avvers et Dionysos avec la légende ICTPIA-NQN sur le revers (no. 13), frappée dans la période romaine. En ce qui concerne la chronologie du type à Apollon assis sur l'omphalos, quelques éléments stylistiques suggèrent une datation dans la seconde moitié du IIe siècle, probablement au temps de Commode. Deux pièces romaines de bronze, l'une de type CONCORDIA MI-LITVM frappée à Cyzique dans les années 295–299 au nom de Dioclétien (no. 1), et l'autre de type CONSTANTINIANA DAFNE, frappée à Constantinople pour l'empereur Constantin Ier en 328/329 (no. 2), représentent des émissions rarement rencontrées dans les découvertes d'Histria. L'habitation au cours du VIIe siècle dans ce secteur d'Histria est indiquée par une pièce byzantine (½ follis) frappée au temps de Phocas, dans l'intervalle 603–610. On discute les trouvailles monétaires de la dernière période d'existence de la cité. Au cours des recherches de 2014 ont été récupérées les premières cinq pièces grecques du secteur Acropole Centre-Sud : une monnaie macédonienne de type Philippe II (no. 8) et quatre monnaies istriennes, dont trois au type à la roue et la légende ΙΣΤ (nos. 9–11) et une à la tête du dieu fluvial à droite (no. 12).

În cadrul unui proiect de cercetare pe patru ani (2013–2016), finanțat de către Universitatea din București, s-a deschis un nou sector al sitului arheologic Histria (comuna Istria, județul Constanța), denumit Acropolă Centru-Sud (ACS). Sectorul acoperă o suprafață de aproximativ 2000 m² (50 × 40 m) și se află la S de centrul acropolei cetății, care, în perioadă romană târzie, este ocupat de Basilica Episcopală, separată de noul sector prin *strada c*. La E se învecinează cu Sectorul *Domus*, care concentrează, în aceeași perioadă, o serie de clădiri de mari dimensiuni. La S, Sectorul Acropolă Centru-Sud este delimitat de către incinta romană târzie; spre SV se află Sectorul *Basilica Pârvan*, iar la V Sectorul *Cetate*, o altă zonă cu posibil caracter rezidențial.

Obiectivul general al sectorului este cel de a documenta, într-o primă fază, locuirea romană târzie din aria cuprinsă între sectoarele *Domus* și *Cetate*, urmând ca, pe viitor, cercetarea să continue cu nivelurile corespunzând locuirii romane timpurii, respectiv celei de epocă greacă. Obiectivele specifice sunt: obținerea unui profil stratigrafic N–S care să lege *strada c* de zidul de incintă roman târziu; identificarea *insulae*-lor romane târzii și compararea situației cu ceea ce se întâmplă în perioadele anterioare, în scopul înțelegerii dezvoltării urbane în această parte a cetății; identificarea străzilor pe direcțiile N–S și E–V și a legăturilor sectorului cu construcțiile din sectoarele învecinate.

Cercetarea arheologică se desfășoară pe casete de 4×4 m, numerotate de la C001. Fiecare casetă este împărțită, la rândul său, în carouri de 1×1 m, numerotate A–D pe direcția S–N, și 1–4 pe direcția V–E. Straturile și complexe sunt înregistrate ca fiind contexte, pe fișe de tip MoLAS. Fiecare context primește o denumire ce

conține numărul casei (începând de la 1) și numărul de context (începând de la 0). Toate adâncimile sunt luate cu nivela optică de la același punct (numit convențional *punctul 0*), fixat pe *strada c*, având coordonatele în STEREO70 799964.3467, 345599.9315.

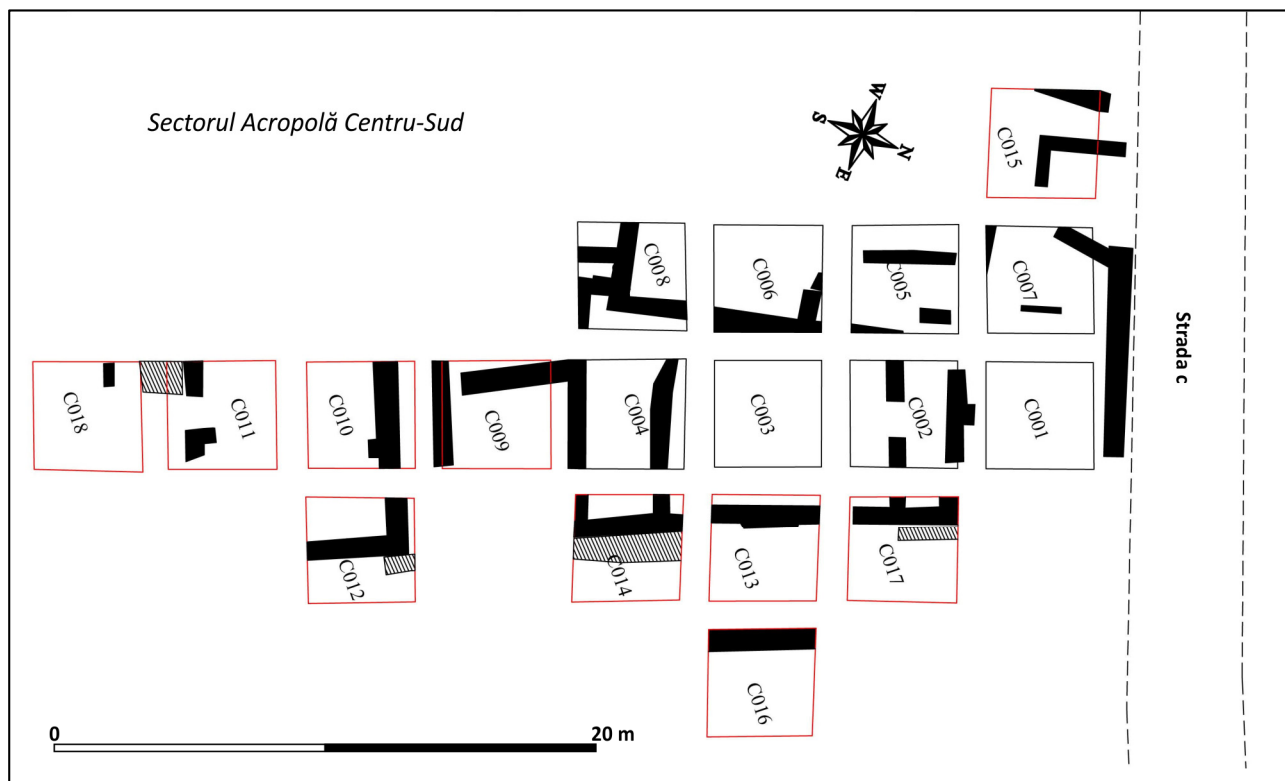

Fig. 1. Casetele deschise în Sectorul Acropolă Centru-Sud în cursul cercetărilor arheologice din anii 2013–2014 (apud Bottez et alii 2015, p. 175, Fig. 4) / Trenches opened in the sector Acropolis Centre-South during the archaeological research from 2013–2014 (apud Bottez et alii 2015, p. 175, Fig. 4).

În cursul campaniilor arheologice din anii 2013–2014 s-au deschis în total 18 casete (C001–C018) (Fig. 1). Situația stratigrafică se prezintă în felul următor: strat vegetal de grosime variabilă, notat cu 000 (de exemplu, în C003, stratul vegetal este notat cu 3000); strat de dărâmătură de culoare gri, notat cu 001; strat de dărâmătură, de cele mai multe ori de culoare galbenă, conținând însă și numeroase urme de arsură, notat cu 002. Date fiind asemănările dintre cele două straturi de dărâmătură, cel mai probabil stratul 002 reprezintă faza inițială a distrugerii, în timp ce stratul 001 constă în resturile rămase în urma prăbușirii finale a construcțiilor abandonate. Aceste straturi de dărâmătură marchează distrugerea ultimului nivel de locuire romană târziu, reprezentat, în majoritatea casetelor, prin resturile unei construcții denumite *Casa Romană nr. 1* (CR01): ziduri, pavaje și podele din lut galben puternic solidificat. Pe lângă această structură au mai fost identificate două

străzi, la E de *insula* romană târzie (în casetele C012, C013, C014, C016 și C017) și la V de *insula* (în caseta C015)¹. Atât stratul vegetal și cele două straturi de dărâmătură, cât și celelalte contexte identificate au oferit un material arheologic bogat și variat, diferitele categorii fiind prelucrate și deja publicate sau în curs de publicare.

Materialul numismatic descoperit în cursul cercetărilor arheologice efectuate în anii 2013 și 2014 la Histria, în Sectorul Acropolă Centru-Sud, este alcătuit din monede grecești, romane și bizantine². Din punct de vedere cronologic cele 21 de monede descoperite, la care se adaugă un exemplar din afara Sectorului, se repartizează astfel: cinci monede grecești din secolele V–III a.Chr., o monedă pseudo-autonomă histriană bătută cel mai probabil în a doua parte a secolului II p.Chr., nouă monede de bronz romane din secolele III–V p.Chr. și șapte monede bizantine din secolele VI–VII p.Chr. Așa cum era de așteptat, cercetările întreprinse în anul 2013 au scos la

¹ Pentru mai multe detalii privind desfășurarea cercetărilor arheologice în Sectorul Acropolă Centru-Sud și rezultatele preliminare ale acestor cercetări, a se vedea Bottez et alii 2015.

² Pentru a facilita înțelegerea situației din Sectorul Acropolă Centru-Sud și corelarea cu alte piese descoperite recent, am dispus prezentarea materialului numismatic în două secțiuni, care corespund campaniilor

întreprinse în 2013 și 2014. În ambele secțiuni, monedele sunt descrise în ordine cronologică. În cadrul comentariului am renunțat la formula clasică de prezentare, analiza materialului numismatic urmând cursul cercetărilor din teren, care au evidențiat mai întâi perioada bizantină și romană târzie.

lumină mai întâi monede bizantine din secolul VI p.Chr. și apoi au început să apară și monede de bronz romane târzii din secolul IV p.Chr. Continuarea cercetărilor în anul 2014 a condus la descoperirea unui nou material numismatic roman și bizantin, dar și monede puse în circulație de orașul Istros în perioada autonomiei.

Monedele descoperite în Sectorul Acropolă Centru-Sud în cursul cercetărilor efectuate în anul 2013 alcătuiesc un lot de șapte exemplare. Dintre acestea, cele mai recente sunt doi folles din secolul VI p.Chr. recuperați din casetele C007 și C005 și o subdiviziune de follis din același secol, găsită în caseta C007. Identificarea lor pe emitenți arată că din caseta C007, unitatea 7001, cu fragmente de ceramică, majoritatea din perioada romană târzie, provin două monede de la Iustin II, și anume: un follis (nr. 5) bătut la Constantinopol, officina €, în anul 6 de domnie a împăratului (anii 570/571) și o piesă de ½ follis (nr. 7) bătută în atelierul de la Thessalonica în anii 569/570–577/578. În aceeași locație a fost descoperită și o monedă romană târzie din metal comun, uzată și ruptă (nr. 3), pentru care, din cauza stării de conservare, nu s-a reușit identificarea emitentului. Cel mai probabil, moneda a fost pusă în circulație în a doua jumătate a secolului IV p.Chr. sau în primele decenii ale secolului V p.Chr. În apropierea monedei a fost găsită și o piesă de bronz cruciformă³, care ar putea fi datată în aceeași perioadă, cu rezervele de rigoare generate de observarea unui amestec al materialelor din secolele IV–VI p.Chr. Din caseta C005, unitatea 5001, cu fragmente de ceramică din perioada romană târzie, fragmente de metal, os și sticlă, dar și un fragment reutilizat dintr-o inscripție elenistică, provin două monede de bronz⁴. Cel mai târziu exemplar este un follis (nr. 6) bătut în numele împăratului Iustin II la Nicomedia, în officina A, în anul 6 al domniei (570/571). A doua monedă de bronz, bine păstrată, cu legenda CONSTANTINIANA DAFNE pe revers, a fost emisă de împăratul Constantin I la Constantinopol, în anii 328/329⁵ (nr. 2). Menționăm că monedele de acest tip sunt mai rar întâlnite în descoperiri, în cazul Histriei fiind cea dintâi piesă publicată. Un al doilea exemplar cu legenda CONSTANTINIANA DAFNE, rămas până în prezent inedit, a fost recuperat în cursul cercetărilor întreprinse în anul 2002⁶ din Sectorul numit convențional Basilica Pârvan.

Diferite materiale din perioada târzie a Imperiului roman au fost descoperite și în casetele C002 și C004. Din caseta C002, unitatea 2004, a fost recuperată o monedă din metal comun, bătută în secolele IV–V p.Chr., din păcate prea uzată pentru a fi identificat emitentul (nr. 4). Din caseta C004, unitatea 4001, de pe o suprafață cu

fragmente de ceramică romană târzie și în apropierea unei fibule din bronz cu picior întors pe dedesubt⁷ a fost scoasă la lumină o piesă de tip CONCORDIA MI-LITVM bătută la Cyzic în anii cca 295–299, în numele împăratului Diocletian (nr. 1). Remarcăm că monedele de tip CONCORDIA MI-LITVM bătute la Cyzic, după reformă, în numele împăratului Diocletian, sunt mai rar întâlnite la Histria⁸.

Continuarea cercetărilor sistematice în anul 2014, în Sectorul Acropolă Centru-Sud, a avut drept rezultat, în plan numismatic, descoperirea unui lot mai numeros de monede. Dintre cele 15 piese recoltate în cursul săpăturilor, cele mai târzii sunt, așa cum era de așteptat, monede bizantine puse în circulație și utilizate în secolul VI p.Chr. și la începutul veacului următor. Din dărâmătura de pe podeaua 7014/10, dar în unitatea 7001, a fost recuperat un follis de la Iustin II, bătut în anii 570–571 la Constantinopol, în officina B (nr. 20). Cele mai interesante descoperiri monetare din perioada de final a orașului bizantin au fost făcute în caseta C018, unitatea 18001. La adâncimea de 32 cm au apărut, pentru început, două monede, și anume un follis de la Iustinian I (nr. 19), bătut la Antiochia, officina Γ (DOC I, nr. 224c), anii 554–555 și o subdiviziune de follis (20 nummia) bătută în numele împăratului Phocas la Constantinopol, officina B (DOC II, clasa 2b, nr. 37b) în anii 603–610 (nr. 22). Continuarea săpăturilor a scos la lumină, la o adâncime de cca 40 cm, un al treilea follis bizantin pus în circulație în numele împăratului Tiberius II Constantin de către atelierul de la Nicomedia, officina B (DOC I, nr. 27) în anul 578 (nr. 21). Monede bătute la Nicomedia de Tiberius II Constantin au mai fost găsite la Histria izolat⁹ sau în tezaure¹⁰, însă niciuna din anul de debut al domniei. Dintre monedele recuperate din unitatea 18001 remarcăm exemplarul bătut în timpul împăratului Phocas, în anii 603–610, care se alătură celor mai târzii piese din secolul VII p.Chr. descoperite la Histria. În acest sens, amintim că săpăturile efectuate de-a lungul timpului au scos la lumină mai multe monede din metal comun de la Phocas, folles și jumătăți de folles¹¹. De la același împărat provine o monedă de aur descoperită în campania arheologică din anul 1951 în șanțul valului III și care, potrivit primului editor, ar fi fost bătută în anii 607–610¹². Reexaminarea piesei a indicat că este vorba de un solidus ușor de 22 de siliquae, cu o variantă de legendă de avers (dNNOFACAS – PERPAVC) neînregistrată de cataloagele numismatice, dar care poate fi datat în anii 609–610¹³. Subliniem că monede de aur emise în timpul împăratului Phocas sunt rar întâlnite în Dobrogea și la nordul Dunării¹⁴. Piesa recuperată de la Histria în anul 1951 este singurul solidus ușor de 22 de

³ Bottez *et alii* 2015, p. 162.

⁴ Bottez *et alii* 2015, p. 161.

⁵ Unii istorici și numismați au legat baterea monedelor cu legenda CONSTANTINIANA DAFNE de întemeierea, în zona Dunării de Jos, a cetății Dafne. O analiză a problemei la Diaconu 1971, care pune sub semnul îndoielii legătura dintre monedele de acest tip emise în timpul domniei lui Constantin I și cetatea Dafne pe care o localizează, ipotetic, la Pârjoaia (Izvoarele), jud. Constanța. O localizare diferită a cetății Dafne la Zahariade 1977 și 1983. O discuție amplă asupra tipului monetar la Iliescu 1987.

⁶ Moneda se păstrează la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”. Pentru detalii a se vedea Isvoranu 2015.

⁷ Bottez *et alii* 2015, p. 161.

⁸ Isvoranu, Dabica 2014, p. 164.

⁹ Nubar 1973, p. 216, nr. 1913–1916; Poenaru Bordea, Dima 2007, p. 185, nr. 207.

¹⁰ Nubar 1973, p. 230, nr. 13 și p. 231, nr. 5.

¹¹ Nubar 1973, p. 225–227, nr. 2027–2040 și Poenaru Bordea 1982, p. 155, nr. 112. Pentru monedele bizantine de la Phocas descoperite la Histria, vezi și Poenaru Bordea *et alii* 1997, p. 143–145, tabelele 9–13.

¹² Nubar 1960, p. 188; Nubar 1973, p. 225, nr. 2026, cu trimitere la DOC, II, 1, p. 158, nr. 13b. Moneda se păstrează la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, inv. 129 (297/20).

¹³ Moneda este de tip MIB, II, p. 127, nr. 19; Vilcu *et alii* 2006, p. 163, nr. 528.

¹⁴ Vilcu 2009, p. 364.

siliquae semnalat în Dobrogea. Literatura de specialitate a reținut încă doi solidi, dar cu greutate standard, găsiți la Tomis¹⁵ și într-o localitate neprecizată din Dobrogea¹⁶. Încetarea circulației monetare la Histria pare să fi avut loc la începutul domniei împăratului Heraclius, așa cum indică cele mai recente piese descoperite în cursul cercetărilor efectuate în anul 1958 în Sectorul Templu: un follis bătut în anul 613¹⁷ și un follis din anii 613/614¹⁸. Aceștia li se adaugă un follis, găsit în anul 1951 într-un sector neprecizat, atribuit domniei lui Heraclius¹⁹, cu unele rezerve legate de starea de conservare. Continuarea viețuirii în împrejurimile cetății²⁰ este atestată de o piesă de ½ follis bătută la Thessalonica în anii 613/614, găsită în zona comunei Sinoe²¹ și un solidus din aur de la Constantin IV emis în anii 674–681, recuperat din localitatea Istria²², singura descoperire de acest tip cunoscută până în prezent pentru Dobrogea.

Monedele romane târzii descoperite în cursul campaniei din anul 2014 sunt reprezentate de cinci exemplare din bronz. Din caseta C018, unitatea 18002, precedată de unitatea în care a fost descoperită moneda bizantină de la Phocas, provine o piesă de la Constans, bătută în anii 347–348 (nr. 16), de tip VOT XX MVL T XXX, însoțită de fragmente de ceramică, os și sticlă. Din caseta C001, unitatea 1007, a fost recuperată o piesă de tip IOVI CONSERVATORI²³, bătută la Siscia pentru Licinius I, în anii 313–315 (nr. 15). Caseta C009, unitatea 9002, care se prelungește în caseta C010, unitatea 10002, a furnizat o monedă de bronz de tip GLORIA ROMANORVM de la Valentinian I (364–375), slab conservată, bătută la Heraclea (nr. 17). O monedă de același tip, bătută la Thessalonica pentru Valens în anii 367–375 (nr. 18), a fost recuperată din C015, unitatea 15002. Tot din unitatea 15002, împreună cu vase de ceramică, sticlă și diferite piese, provin două monede de bronz situate la același nivel, una de la Galerius Maximian Caesar, de tip CONCORDIA MILITVM bătută la Heraclea în anii cca 295–296 (nr. 14) și o monedă pseudo-autonomă histriană, cu Apollon șezând pe omphalos, pe avers și Dionysos în picioare, spre stânga, însoțit de legenda ICTPIA-NQN, pe revers (nr. 13). Acest tip monetar pus în circulație de Istros este mai rar întâlnit în colecții și în descoperiri și a fost datat inițial în perioada de început a epocii romane imperiale²⁴, cu acest prilej fiind publicat un prim exemplar rezultat în urma săpăturilor efectuate la Histria în anul 1954 în Sectorul Templu²⁵. Alte două exemplare

similare au fost scoase la lumină tot la Histria (zid val III) în cursul cercetărilor din 1951²⁶ și 1952²⁷. Reexaminarea materialului numismatic descoperit la Histria în anul 1972 (Sectorul Terme 2) a adăugat un alt exemplar, publicat inițial ca monedă grecească neprecizată din perioada imperială²⁸. Editarea în anul 1973 a unui prim volum cu materialul numismatic de la Histria a prilejuit o nuanțare în privința datării tipului monetar cu Apollon pe omphalos și Dionysos pe revers însoțit de legenda ICTPIH-NQN sau ICTPIA-NQN care, potrivit autorului, ar fi fost pus în circulație în secolul I p.Chr. sau, eventual, la începutul celui următor²⁹. Recent, pe baza unor similitudini stilistice, s-a propus ca perioadă de emisie domnia lui Commodus³⁰. Datarea acestui tip monetar histrian rămâne încă subiect de discuție, numărul mic de piese accesibile cercetării nepermițând formularea unor argumente plauzibile care să clarifice problemele de cronologie. Totuși, cu rezervele de rigoare, ținând cont și de starea de conservare destul de bună a piesei noastre găsite la același nivel cu moneda de la Galerius Maximian Caesar, o datare după mijlocul secolului II p.Chr. sau mai degrabă în timpul domniei lui Commodus, ar putea fi luată în calcul.

Cercetările din 2014 au scos la lumină și primele monede autonome locale³¹, una cu roata (nr. 9) și legenda IZT și alta de tip zeu fluvial (nr. 12), descoperite în casele C005 și C009. Moneda de tip zeu fluvial, care ar putea fi datată în perioada cca 360/50–313/280 a. Chr.³², a fost găsită în caseta C009, cu fragmente din epoci diferite, multe din perioada romană târzie. Alte două exemplare cu roata și legenda IZT au fost recuperate, una din sector și cealaltă în afară, lângă gard, în drumul spre muzeu (nr. 10–11). Monedele locale de acest tip, datate larg cca 450–350 a. Chr.³³ sunt semnalate în număr mare la Histria³⁴, dar nu sunt printre cele mai vechi descoperite. Amintim că, din perioada de început a Histriei, poate cea mai veche dintre monedele cunoscute până în prezent este o piesă din electrum, hekte, bătută de Cyzic, găsită în cursul cercetărilor întreprinse în anul 1955 în Sectorul X, a cărei datare propusă inițial în secolele VI–V a.Chr.³⁵ și ulterior în secolele VII–VI a.Chr.³⁶, a rămas încă în discuție. Cu o piesă macedoneană de bronz bătută în numele regelui Filip II (nr. 8), recuperată la desfacerea martorului dintre casele C001–C007, se încheie șirul prezentării materialului numismatic rezultat în urma cercetărilor efectuate în anul 2014 în Sectorul Acropolă Centru-Sud.

¹⁵ Mitrea 1980, p. 376, nr. 141.

¹⁶ Vîlcu 2009, p. 369, nr. 7.

¹⁷ Nubar 1973, p. 227, nr. 2041.

¹⁸ Nubar 1973, p. 227, nr. 2042.

¹⁹ Nubar 1960, p. 189 și Nubar 1973, p. 227, nr. 2043.

²⁰ Pentru perioada de sfârșit a Histriei, vezi Suceveanu 2012, p. 84 și Suceveanu 2007, p. 86–107.

²¹ Dimian 1957, p. 200; Nubar 1960, p. 191.

²² Vîlcu *et alii* 2006, p. 169, nr. 564; Nubar 1966, p. 605, nr. 1.

²³ RIC, VI, p. 423, nr. 8.

²⁴ Preda 1958, p. 114.

²⁵ Preda 1958, p. 113, nr. 6 și Preda 1973, p. 125, nr. 564.

²⁶ Preda 1973, p. 124, nr. 549, publicată eronat cu alt tip de revers. Moneda de la p. 125, nr. 563, cu Apollon pe omphalos și Dionysos pe revers are legenda ICTPI și nu ICTPIH-NQN. Reexaminarea pieselor a fost efectuată la Isvoranu 2015.

²⁷ Preda 1973, p. 124, nr. 553.

²⁸ Poenaru Bordea 1982, p. 166, nr. 104. Determinarea piesei la Isvoranu 2015.

²⁹ Preda 1973, p. 44.

³⁰ Beldianu 2014, p. 109–110.

³¹ Asupra monedelor de bronz bătute de Istros în perioada autonomiei, vezi Poenaru Bordea 2001 și, mai recent, Talmațchi 2011 cu bibliografia.

³² Poenaru Bordea 2001, p. 17.

³³ Poenaru Bordea 2001, p. 15.

³⁴ Volumul publicat în anul 1973 și dedicat descoperirilor monetare la Histria înregistrează 231 de monede de tip roată (Preda 1973, p. 89–103, nr. 1–231).

³⁵ Preda 1973, p. 49, 138, nr. 794. 54; Dimitriu 1957, p. 103.

³⁶ Vîlcu *et alii* 2006, p. 12 și p. 69, nr. 82.

CATALOGUL MONEDELOR DESCOPERITE ÎN ANUL 2013

MONEDE ROMANE

Diocletian

Cyzic

1. AE ↓ 1,93 g; 21 × 19 mm. Inv. T123/2013/2.

Tip CONCORDIA MI-LITVM

RIC, VI, p. 581, nr. 16a, anii cca 295–299.

ACS 2013, C004, 4001, B1, +0,47m.

Constantin I

Constantinopol

2. AE ↑ 2,16 g; 19 × 18 mm. Inv. T123/2013/3.

Tip CONSTANTINIANA DAFNE

RIC, VII, p. 575, nr. 38, anii 328–329.

ACS 2013, C005, 5001, +0,09m.

Emitent neprecizat

Secolul IV - începutul secolului V p. Chr.

3. AE 0,54 g; 11 mm. Ilizibilă și ruptă. Inv. T123/2013/7.

ACS 2013, C007; 7001.

Secolele IV–V p. Chr.

4. AE 0,92; 12 × 11 g. Ilizibilă. Inv. T123/2013/1.

ACS 2013, C002, 2004, B2, +0,14m.

MONEDE BIZANTINE

Iustin II

Follis

Constantinopol

5. AE ↗ 13,12 g; 28 mm. Inv. T123/2013/6.

DOC, I, p. 207, nr. 28d, officina E, anul 6 = 570/571.

ACS 2013, C007, 7001, -0,55m.

Follis

Nicomedia

6. AE ↓ 13,09 g; 30 × 29 mm. Inv. T123/2013/4.

DOC, I, p. 228, nr. 96a, officina A, anul 6 = 570/571.

ACS 2013, C005, 5001, C3, +0,02m.

½ follis

Thessalonic

7. AE ↓ 3,91 g; 19 mm. Inv. T123/2013/5.

DOC, I, p. 221–225, nr. 65–85, anii 569/570–577/578.

ACS 2013, C007, 7001, -0,33m.

CATALOGUL MONEDELOR DESCOPERITE ÎN ANUL 2014

MONEDE GRECEȘTI

Macedonia

Filip II

Av. Capul lui Apollon spre dreapta.

Rv. Cal cu călăreț spre dreapta. Deasupra legenda ΦΙΛΙΠΠΟΥ. Jos, sub cal,

monograma .

8. AE ↓ 5,09 g; 16 mm. Inv. T123/2014/12.

SNG Greece II, nr. 401, anii cca 359–336 a. Chr.

ACS 2014, C001–C007, 1000–7000, +0,31 m.

Istros (monede autonome)

Tip cu roata și legenda ΙΣΤ

Av. Roată cu patru spițe.

Rv. ΙΣΤ.

Pick 532. Petac 2005, p. 9, nr. 22–25.

9. AE 1,22 g; 12 mm. Inv. T123/2014/3.

ACS 2014, C005, 5002, -0,17 m.

10. AE 0,70 g; 11 mm. Inv. T123/2014/13.

ACS 2014, passim.

11. AE 0,92 g; 12 mm. Inv. T123/2014/16.

Histria 2014, passim, descoperită lângă gard, în afară, pe drumul spre muzeu, împreună cu alte două piese monetiforme din metal comun, ilizibile.

Tip zeu fluvial

Av. Capul zeului fluvial spre dreapta.

Rv. ΙΣΤΠΙ. Vultur pe delfin spre stânga.

Pick 468 tip general; Petac 2005, p. 8, nr. 14.

12. AE ↓ 3,01 g; 15 × 14 mm. Inv. T123/2014/1.

ACS 2014, C009, 9000, D3, +0,61 m.

Istros (monede pseudo-autonome)

Tip Apollon pe omphalos

Av. Apollon nud pe omphalos spre stânga, în mâna dreaptă săgeată (?) iar mâna stânga sprijinită pe o liră.

Rv. ICTPIA-ΝΩΝ. Dionysos în picioare spre stânga, ținând thyrsos în mâna stângă și kantharos în mâna dreaptă. În stânga jos panteră (?).

Preda 1958, p. 113, nr. 6, secolul I p. Chr.; Beldianu 2014, grupa A, tip 2, p. 109–110, nr. PA-T2-V1, anii 181–191 p. Chr.

13. AE ↑ 3,21 g; 17 mm. Inv. T123/2014/14.

ACS 2014, C 015, 15002, +0,06 m.

MONEDE ROMANE

Galerius Maximian Caesar

Heraclea

14. AE ↓ 2,91 g; 22 mm. Inv. T123/2014/10.

Tip CONCORDIA MILITVM

RIC, VI, p. 531, nr. 16, anii 295–296.

ACS 2014, C015, 15002, C3, +0,06.

Licinius I

Siscia

15. AE ↓ 2,79 g; 19 mm. Inv. T123/2014/4.

Tip IOVI CON-SERVATORI

RIC, VI, p. 423, nr. 8, anii 313–315.

ACS 2014, C001, 1007, -0,38 m.

Constans

16. AE ↖ 1,09 g; 13 mm. Inv. T123/2014/11.

Tip VOT XX MVLTT XXX

RIC, VIII, atelier ilizibil, anii 347–348.

ACS 2014, C018, 18002, -0,65 m.

Valentinian I

Heraclea

17. AE ↑ 1,88 g; 16 × 15 mm. Inv. T123/2014/5.

Tip GLORIA ROMANORVM

RIC, IX, p. 191, nr. 3a, anii 364–367.

LRBC, II, nr. 1919, anii 364–365.

ACS 2014, C009–C010, 9002–10002, -0,22 m.

Valens

Thessalonic

18. AE ↑ 1,28 g; 16 mm. Inv. T123/2014/6.

Tip GLORIA ROMANORVM

RIC, IX, p. 178, nr. 26b, anii 367–375.

LRBC, II, nr. 1745, anii 367–375.

ACS 2014, C015, 15002, D3, +0,12 m.

MONEDE BIZANTINE

Iustinian I

Follis

Antiochia

19. AE ↓ 16,17 g; 34 mm. Inv. T123/2014/7.

DOC, I, p. 146, nr. 224c, officina Γ, anul XX^{VI} = 554–555.

ACS 2014, C018, 18001, -0,32 m.

Iustin II

Follis

Constantinopol

20. AE ↓ 13,44 g; 30 × 28 mm. Inv. T123/2014/15.

DOC, I, p. 207, nr. 28, officina B, anii 570–571.

ACS 2014, martorul C001–C007, -0,37 m, în dărâmătura de pe podeaua 7014/10.

Tiberius II Constantin

Follis

Nicomedia

21. AE ↓ 13,02 g; 28 mm. Inv. T123/2014/9.

DOC, I, p. 278, nr. 27, officina B, anul 578.

ACS 2014, C018, 18001, -0,40 m.

Phocas

20 nummia

Constantinopol

22. AE ↓ 6,05 g; 26 × 25 mm. Inv. T123/2014/8.

DOC, II, p. 168, clasa 2b, nr. 37b, officina B, anii 603–610.

MIB, II, p. 131, nr. 65b, anii 603–609/610.

ACS 2014, C018, 18001, -0,32 m.

BIBLIOGRAFIE

Beldianu 2014 – C. B. N. Beldianu, *Cronologia și tipologia monedelor emise la Histria în epoca romană*, București, 2014.

Bottez et alii 2015 – V. Bottez, A. Lițu, A. Țârlea, *Preliminary Results of the Excavations at Histria, the Acropolis Centre-South Sector (2013–2014)*, MCA 11, 2015, p. 157–191.

Diaconu 1971 – P. Diaconu, *În căutarea Dafnei*, Pontica 4, 1971, p. 311–318.

Dimian 1957 – I. Dimian, *Câteva descoperiri monetare bizantine pe teritoriul R.P.R.*, SCN 1, 1957, p. 189–216.

Dimitriu 1957 – S. Dimitriu, *O monedă divizionară din Cyzic, la Histria*, SCIV 8, 1–4, 1957, p. 103–111.

DOC – A. R. Bellinger, *Catalogue of the Byzantine coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection*. I, *Anastasius to Maurice 491–602*, Washington, 1966.

Iliescu 1987 – O. Iliescu, *Constantiniana Dafne: anciennes et nouvelles théories*, Numismatica e Antichità Classiche. Quaderni Ticinesi 16, 1987, p. 265–292.

Isvoranu 2015 – Th. Isvoranu, *Histria și Tomis în epoca romană imperială, în lumina izvoarelor numismatice. Un studiu comparativ* (lucrare în manuscris).

Isvoranu, Dabîca 2014 – Th. Isvoranu, M. Dabîca, *Coin Finds in the Southern Area of Histria*, MCA 10, 2014, p. 157–171.

LRBC – *Late Roman Bronze Coinage A.D. 394–498*, vol. I: P. V. Hill, J. P. C. Kent, *The Bronze Coinage of the House of Constantine A.D. 324–346*, vol. II: R. A. G. Carson, J. P. C. Kent, *Bronze Roman Imperial Coinage of the Later Empire A.D. 346–498*, Londra, 1965.

MIB – W. Hahn, *Moneta Imperii Byzantini*, II, Vienna, 1975.

Mitrea 1980 – B. Mitrea, *Découvertes monétaires en Roumanie – 1979 (XXIII)*, Dacia NS 24, 1980, p. 371–378.

Nubar 1960 – H. Nubar, *Monede bizantine din sec. VII și sfârșitul cetății Histria*, SCN 3, 1960, p. 183–195.

Nubar 1966 – H. Nubar, *Monede bizantine descoperite în satul Istria (reg. Dobrogea)*, SCIV 17, 3, 1966, p. 605–608.

Nubar 1973 – H. Nubar, *Monede romane și bizantine*, în: C. Preda, H. Nubar, *Histria III. Descoperirile monetare 1914–1970*, București, 1973, p. 157–233.

Petac 2005 – E. Petac, *La collection M.C. Sutz (Bibliothèque de l'Académie Roumaine, Bucarest). I. Istros, Kallatis, Tomis, Wetteren*, 2005.

Pick 1898 – B. Pick, *Die antiken Münzen Nord-Griechenlands I. Die antiken Münzen von Dacien und Moesien*, 1, Berlin, 1898.

Poenaru Bordea 1982 – Gh. Poenaru Bordea, *Monnaies*, în: A. Suceveanu, *Histria, VI. Les thermes romains*, Bucarest, 1982, p. 149–166.

Poenaru Bordea 2001 – Gh. Poenaru Bordea, *Atelierul monetar al cetății Istros în perioada autonomiei*, Simpozion de Numismatică, dedicat împlinirii a patru secole de la prima unire a românilor sub Mihai Voievod Viteazul, Chișinău, 28–30 mai 2000, Comunicări, studii și note, Chișinău, 2001, p. 9–33.

Poenaru Bordea, Dima 2007 – Gh. Poenaru Bordea, M. Dima, *Monnaies*, în: A. Suceveanu, *Histria XIII. La basilique épiscopale*, Bucarest, 2007, p. 153–193.

Poenaru Bordea et alii 1997 – Gh. Poenaru Bordea, E. Nicolae, A. Popescu, *Contributions numismatiques à l'histoire de Noviodunum aux VIe–VIIe siècles*, SCN 11 (1995), 1997, p. 135–161.

Preda 1958 – C. Preda, *Monede inedite și puțin cunoscute de la Histria, Callatis și Tomis*, SCN 2, 1958, p. 111–122.

Preda 1973 – C. Preda, H. Nubar, *Histria III. Descoperirile monetare 1914–1970*, București, 1973.

RIC – *The Roman Imperial Coinage*, London, I–X, 1923–1994.

SNG Greece II – Sylloge Nummorum Graecorum. Greece II. *The Alpha Bank Collection. Macedonia I, Alexander I-Perseus*, Athens, 2000.

Suceveanu 2007 – A. Suceveanu, *Histria XIII. La basilique épiscopale*, București, 2007.

Suceveanu 2012 – A. Suceveanu, *Histria 1990–2012*, Pontica 45, 2012, p. 77–90.

Talmațchi 2011 – G. Talmațchi, *Monetăriile orașelor vest-pontice Histria, Callatis și Tomis în epoca autonomă*, Cluj-Napoca, 2011.

Vîlcu 2009 – A. Vîlcu, *Monede bizantine de aur descoperite în Dobrogea*, Peuce 7, 2009, p. 361–378.

Vîlcu et alii 2006 – A. Vîlcu, Th. Isvoranu, E. Nicolae, *Les monnaies d'or de l'Institut d'Archéologie de Bucarest*, Wetteren, 2006.

Zahariade 1977 – M. Zahariade, *Constantini Dafnenses și Ballistarii Dafnenses*, SCIVA 28, 3, 1977, p. 391–402.

Zahariade 1983 – M. Zahariade, *Ammianus Marcellinus (27, 5, 2), Zosimos (4, 11) și campania lui Valens din anul 367 împotriva goților*, SCIVA 34, 1, 1983, p. 57–70.

Fig. 2. Monede descoperite în cursul cercetărilor la Histria, Sectorul Acropolă Centru-Sud (2013–2014) / Coins found during the excavations at Histria, the Acropolis Centre-South Sector (2013–2014).

Fig. 3. Monede descoperite în cursul cercetărilor la Histria, Sectorul Acropolă Centru-Sud (2013–2014) / Coins found during the excavations at Histria, the Acropolis Centre-South Sector (2013–2014).